

quando laeso causaretur ex sola fragilitate mulieris, vel rusticitate; secus vero si ex probabili ignorantia: nam tunc ex clausula generali: *si qua mihi iusta causa videbitur*, restitutio concederetur, & idem resolvit Felinus: (d) & Rolandus (e) intelligit hanc probabilem ignorantiam, quando Rusticus, vel mulier non potuit consulere peritiores, quia erant in remotis partibus, ubi cum difficultate poterat eos consulere; secus si esset in loco, ubi copia peritorum esset: tunc enim non restitueretur ex illa clausula generali; secundum Decium, (f) & Tiraquellum (g) afferentem, onus probandi incumbere afferenti, Rusticum, vel mulierem potuisse consulere peritiores: idem sequitur Rolandus: (h) & aliam limitationem, ad hoc ut non restitatur Minor, vel Ecclesia, ponit Alex. Socraticus, (i) qui alias limitationes adducit ad supradictam regulam, quod publicatis attestacionibus, amplius non admittuntur testes, quas colligit ex Jassone, (j) Felino, & aliis (k) limitantibus dictam regulam in causa matrimoniali: & tu collige octo declarationes hujus regulae congestas per Menochium: (l) & alias quadraginta limitationes ad praedictam regulam ex Matienzo. (m) qui tractat, an praedictae limitationes locum habeant, stante leg. Regia 3. tit. 8. lib. 3. Recopil.

147. Denique intellige, hanc publicationem faciendam esse per Judicem, qui de causa principali cognovit: 148. unde, quando ipse Judex commisit, seu delegavit alteri receptionem, & examen testium, delegatus ille non poterit hanc publicationem facere; sed tenetur examen testium clausum remittere ad delegantem, coram quo publicatio erit facienda. (n) 149. Quae publicatio, ut supra diximus, fit ad effectum ut copia testium partibus detur, & partes opponere possint contra personas, & dicta testium, & super eis disputare, & de jure allegare: (o) 150. quod partes facere debent de *Jure Regio*, intra terminum sex dierum in ipsamet publicatione pra-

fixum: (p) Ideoque opportunè videndum erit de 9. Tempore.

EX NONO TEMPORE.

SUMMARI A.

1 **A**dvocatus utriusque partis, qua attendere debeat, publicatione testium facta, ad allegationem, & disputationem faciendam, transitur.

2 Advocatus utriusque partis diligenter inspicere debet mandatum adversarii, an sit sufficiens, quando per procuratorem litigavit adversarius.

3 Si Advocatus videret aliquem articulum probatum, debet eum signare in margine, cum aliquo caractere.

4 Testium contrarietas omnino vitanda est.

5 Fides unius testis supplet fidem alterius minus idonei.

6 Advocatus debet restitutionem petere adversus omissam probationem, si pro tali persona patrocinium praestet, cui restitutio competit.

7 Repulsa, seu exceptiones sunt opponendae intra sex dies connumerandos a die intimacionis processus partibus factae.

Repulsa contra testes productos in prima instantia, qualiter, & quando possint opponi in causa appellationis.

Repulsa in causa matrimoniali contra testes prima instantia objiciuntur in qualibet instantia.

8 Etiam si sit persona, qua de jure restitui possit, nihilominus tamen non poterit restitui adversus termini lapsum, ad opponendas testibus repulsa concessa.

9 Judex, cui de inhabilitate testium constat, potest eos absque partium petitione ex officio repellere.

10 Quando inhabilitas testis respicit, non solum odium ejus, verum etiam favorem partis, Judex non potest eum ex officio repellere.

11 Testium infamiam non sufficit Advocatum generaliter allegare.

Pars

(d) Cap. *Intimavit*, de Testib. n. 4. Salic. in leg. 1. col. 4. Cod. de *Jur. & fact. ign. Barbac.* in Reper. cap. *Raynaldus*, col. 50. in fin. & col. 152. in fin. Secund. limitat.

(e) In dict. quæst. 10.

(f) In leg. *Juris ignorantia*, Cod. *Qui admittit*.

(g) In Tract. de Retract. §. 4. gloss. 7. n. 20.

(h) In dict. quæst. 10. in fin.

(i) In Pract. Judic. cap. 18. n. 47.

(j) Leg. *Qui per salutem*, ff. de *Jurjur.* & Felin. in dict. cap. *Fraternitatis*, n. 5. & Bald. in cap. *Ultra tertiam*, n. 4. & c. 4. de Test. & ex Anton. de Butr. cap. *Ad petitionem*, de Accus. n. 14. ex Panorm. in cap. *Juravit*, de Prob.

(k) In cap. *Series*, de Testib.

(l) Lib. 1. de Arbitr. quæst. 34. à n. 5.

(m) Ubi supr. in dict. 3. par. Dialog. cap. §. 1. n. 7.

(n) Secundum Bart. in leg. *Cum ab initio* in fin. ff. *Quomodo testam. aperiant*. & Marant. de Ord. Judic. §. 6. par. actu 1. n. 6. & plura de hac publicatione attestacionum, ultra Doct. in supradictis locis citatos, vide apud Bald. in leg. *Per hanc*, Cod. de Temp. appell. col. pen. Ripam leg. 2. à n. 30. Cod. de Edend. & Alex. Socraticus in sua Pract. Jud. cap. 18. à n. 16. & Covar. in Pract. Quæst. cap. 18. n. 6. vers. Sexto.

(o) Juxta text. in cap. 2. de Testib. in 6. & in Auth. *Si testis productus*, Cod. de Testib. & in Extravag. *Adreprimendum*, junctis gloss. verb. *Figura judicii*.

(p) Ut probat text. in leg. 1. tit. 8. lib. 4. Recop.

12 Pars porrigere debet libellum disputationis, qui vulgo appellatur escrito de bien probado.

13 Libellus disputationis, qui vulgo dicitur escrito de bien probado, concipitur sermone Hispano.

14 Si pars non habeat repulsa adversus testes, non addit clausulam illam in libello, per quam exceptiones testibus objicit.

15 Libellus disputationis sermone Hispano conceptus explicatur: & jure probantur singula ejus clausulae.

16 Contestes debent esse testes, ut admittantur.

17 Testis non debet de auditu deponere.

18 In antiquis factis fidem faciunt testes de auditu deponentes.

19 Testis de vana credulitate deponens, non facit fidem.

20 Testis dictum non concludens, non facit fidem.

21 Solam testium depositionem non sufficere, palam est.

22 Repulsa sunt testibus objicienda cum protestacione, quod non objiciuntur animo eos injuriandi.

23 Si repulsa intra sex dies testibus opposita à Judice non admittantur, pars appellare potest.

24 In detestabilibus criminibus non admittuntur testium repulsa.

25 In summaris causis non admittitur testium repulsa.

26 Adducens aliquem testem pro se, non potest eum contra se repellere.

27 Per solam testis productionem videtur testis approbatus à producente, quamvis eo non utatur.

28 Si nova repulsa testibus supervenerit, potest pro se eos producens, contra se postea reprobare.

29 Dicta testium bene potest quis contra se reprobare, quamvis eosdem pro se antea produxerit.

30 Testes, quibus probantur testium exceptiones, reprobari non possunt.

31 Infinitas est vitanda.

32 Ad probandas repulsa testium, pars admitti non debet, nisi elapsis quindecim diebus post publicationem.

33 Judex debet admittere partes ad exceptionum probationem.

34 & 35. Sententia, per quam partes recipiuntur ad probandas repulsa testium, ser-

monè Hispano composita.

36 Interrogatorium super repulsa testium sermone Hispano compositum.

37 Testes producti ad probandas repulsa testium, jurare, & examinari debent, sicut testes in negotio principali producti, & eorum publicatio fieri debet.

38 Repulsa contra testes probantes repulsa testium causa principalis, admitti non debent.

39 Repulsa testium planè probatis, Judex curare non debet de generali probatione facta super bonitate testium reproborum, nisi specificè bonitas probaretur, & repulsa excluderetur, coarctando negativam loco, & tempore.

40 Quilibet praesumitur bonus, nisi contrarium probetur.

41 Testis de crimine emendatus, ad testificandum admittitur.

42 Omnibus conclusis, utraque pars conclusionem causa petere debet.

NONUM TEMPUS.

DISPUTATIONIS, ET ALLEGATIONIS.

1. **F**Acta testium publicatione, Advocatus utriusque partis diligenter processum videat, consideretque allegationes, & probationes utriusque partis, & super eis disputet, & alleget: in primis considerando, an ejus clientulus sit actor, vel reus, & an pars adversa per procuratorem litigaverit: 2. quo casu videre debet mandatum, utrum sit sufficiens, necne: & an pars adversa habeat personam legitimam standi in judicio. Deinde inspicat probationis sui clientuli, & an articuli ejus possit fuerint propositionibus parti adversae: videatque, an pars adversa fuerit confessus praedictos articulos. Postmodum videat attestaciones in articulis principalibus actionis, vel exceptionis: 3. & si invenerit aliquem articulum probatum, illum in margine signet aliquo caractere: & si testes suae partis in aliquo articulo discordent, curet eos componere: 4. quia contrarietas testium omnino vitanda est. (a) Similiter advertat, quod si in favorem sui clientuli fuerit productus aliquis testis minus idoneus cum alio teste omni exceptione majori, concordante cum depositione illius testis minus idonei, 5. quod tunc fides unius supplet defectum alterius. (b) Deinde advertat Advocatus, an pars ejus sit persona, que

(a) Juxta text. & ibi Doct. in cap. *Cum tamen*, de Testib.

(b) Secundum Hypoll. in leg. de Minore, §. *Tormenta*, ff. de Quæst. col. 2. in fin. per doctrinam Bald. & Ang. in leg.

Si quis ex argentiis, §. 1. ff. de Edend. & idem firmat Jass. in leg. *Dictantibus*, col. 2. Cod. de Testum. & Curt. in Tract. de Test. col. 1.

quæ beneficio restitutionis gaudere debeat; 6. nam si ejus intentio plene probata non fuerit, debet tunc restitutionem petere adversus omnifam probationem, ut supra resolvimus in fine 8. Tempore.

Postmodum Advocatus recurrit ad inspectionem probationis partis adversæ, & si invenit intentionem suam probatam, curet eam destruere, objiciendo repulſas contra personas, & attestaciones suorum testium: 7. quæ repulſæ opponendæ sunt de *jure hujus Regni*, intra sex dies publicationis connumerandos à die infimationis factæ partibus, vel eorum procuratoribus, tam in prima, quam in secunda instantia; alioquin elapsis illis sex diebus, repulſæ non sunt admittendæ, & si Judex viderit esse tales, quæ debeant admitti, sententiam interlocutoriam proferre debet, quæ partes ad eorum probationem suscipiet, assignando terminum preceptorium non excedentem dimidietatem termini probatorii concessi in negotio principali, intra quem prædictæ repulſæ erunt probandæ. (c)

De *jure tamen communi*, opponendæ erant ante publicationem testium, juxta formam præscriptam in cap. *Præsentium*, de *Testib.* (d) & erant probandæ ante sententiam, id est, ante conclusionem in causa: (e) & Covarruvias (f) disputat, an in secunda instantia appellationis possint objici repulſæ contra testes productos in prima instantia, & in ea fuerunt omiſſæ, & in partem negativam magis se inclinat, certo certius affirmans, in secunda instantia appellationis non posse opponi objectiones contra testes, in prima instantia ante sententiam productos, si velit quis eas objicere intra terminum concessum in secunda instantia, ad reprobandos testes productos in illa secunda instantia; nam illa dilatio datur tantum, ad illos testes productos in secunda instantia reprobandos, & non ad reprobandos testes primæ instantiæ: & refert styllum Granatenſis Prætorii, qui in hoc observatur, assignans in libello, quo coram Judice appellationis gravamina proponuntur, & allegantur ad-

versus sententiam Judicis inferioris, posse objici repulſas contra testes productos in prima instantia, ut probari possint intra dilationem datam, ad probanda ipsa gravamina sententiæ, per Judicem appellationis, sicque praxim Granatenſis Prætorii observare: & ad eam praxim reduces opinionem Glossæ, (g) dum prædicta Glossa, & ejus sequaces probant, repulſas contra testes productos in prima instantia posse objici in causa appellationis, quæ opinio obtinet, & in *praxi* debet recipi, quando statim in libello gravaminum opponuntur. Ceterum si repulſæ opponerentur contra testes productos in prima instantia, intra terminum concessum in secunda instantia, ad reprobandos testes productos in eadem secunda instantia, tunc non erunt admittendæ à Judice appellationis, & ad hanc speciem reduces opinionem glossæ, (h) Andrea de Isernia, (i) Guid. Papæ (j) alterentium, repulſas in testes productos in prima instantia, non posse opponi in causa appellationis, quæ opinionem in Neapolitano Prætorio fuisse receptam, asserat Matth. de Afflicis, (k) & in *praxi* servari firmat Maranta, (l) & veriore est testatur Covarruvias: (m) quam proculdubio in *praxi* recipere poteris, quando quis vellet repulſas contra testes productos in prima instantia objicere in secunda instantia, intra terminum datum ad reprobandos testes productos in illa secunda instantia.

At verò in causa matrimoniali exceptio falsitatis contra testes post sententiam, & in infinitum posse objici, firmat Glossa, (n) cum appareat, falsitate probata, Ecclesiam fuisse deceptam, ac proinde sententia erit retractanda: (o) imo exceptiones, & repulſas in personas testium in causa matrimoniali posse objici post sententiam, etiam à qua non fuit appellatum, tenet Panormitanus, (p) & opinio Panormitani verior videretur, non ex ratione, qua ipse utitur, scilicet, quod in causa matrimoniali sententia nunquam transit in auctoritatem rei judicatæ, ut communiter om-

nes

(c) Juxta text. in leg. 1. tit. 8. lib. 4. Recop.

(d) Tradunt Panorm. n. 3. Dec. n. 2. & Mant. n. 9. in cap. 1. de Except. post gloss. 1. ibi: Quam dicit communiter receptam Lanfranc. de Oriano Tract. de Testib. n. 75. Vol. 5. Tract. Divorſor. Doct. & Marant. de Ord. Judic. 3. part. acta 13. n. 8.

(e) Ut probatur in cap. 1. de Except. cap. cum dilectus, de Fide instrum. notant Panorm. & omnes dict. cap. 1.

(f) In Pract. Quæst. cap. 18. n. 5.

(g) In cap. 1. de Except. verb. Post sententiam, receptam à Panorm. n. 8. Dec. n. 5. Paris. n. 5. & Mant. n. 22. ibi. Matth. de Afflicis in Conſil. Neapol. lib. 2. conſil. ultim. num. 13. & à Guid. Pap. in Decis. Delphinatus, quæst. 500.

(h) In cap. 2. verb. Ad kalendas, de Testib. in 6.

(i) In Conſil. Neap. lib. 2. conſil. ultim. n. 6. Arretini in cap. Ex parte à n. 31. de Testib.

(j) Ubi supr. Cornei conſil. 319. n. 18. lib. 1.

(k) In Decis. Neapol. decis. 266.

(l) De Ordin. Judic. 6. part. actor. 13. n. 13.

(m) Ubi supr. & tenendam fore credit Didac. Perez in leg. 1. tit. 4. lib. 3. Ordin. col. 943. verſ. dubitatur.

(n) In dict. cap. 1. de Except. verb. Post sententiam.

(o) Juxta text. in cap. Lator, cap. Conſanguinei, de Rejudic. firmant Panorm. n. 10. Dec. n. 4. & Mant. n. 16. in dict. cap. 1.

(p) Num. 10. in dict. cap. 1. contra Decium ibi, n. 4.

nes resolvunt: (g) nam verius est, sententiam latam in causa matrimoniali, à qua non fuit appellatum, transire in auctoritatem rei judicatæ, quia sententia dicitur transire in auctoritatem rei judicatæ, à qua post decem dies non potest appellari: (r) sed à sententia lata in causa matrimoniali post decem dies non potest appellari, nec per viam appellationis potest retractari, (s) sed nova querela, novoque libello proposito, agendum est de retractatione prædictæ sententiæ: (t) ex quibus constat infirmam esse rationem Panormitani, (u) ac proinde alia ratione dicendum est, exceptiones in personas testium in causa matrimoniali admittendas esse post sententiam, etiam à qua non fuit appellatum, scilicet, quia tale vitium est irremissibile consensu partium, cum matrimonium bene contractum dissolvere nequeant: (*) idcirco novo judicio inchoato, coram eodem Judice post sententiam agendum erit de exceptionibus in personas testium, (y) & ita est observandum, quamvis Glossa (z) aliter teneat.

Regulariter tamen repulſæ in dicta & personas testium objici debent, ut supra resolvimus. 8. Quinimo, minor viginti quinque annis, Ecclesia, vel alia quæcumque persona privilegiata non poterit restitutionem petere, adversus terminum illum elapsum concessum, ad probandas repulſas testium, nec talis restrictio eis danda erit, ut firmat Capella Tolosana. (a) 9. Tamen si ex actis ipsius processus Judici constet de inhabilitate testium: Judex ipse ex officio poterit testes repellere, quamvis repulſæ à parte non fuerint oppositæ. (b) Quod intellige verum esse, quando inhabilitas testis concerneret solummodo odium ejus, ut puta, quia infamis, ebrius, furiosus, vel alium similem defectum pateretur: 10. secus esset, quando inhabilitas concerneret non tam odium testis, quam favorem partis adversæ objicientis repulſas, ut quia inimicus, familiaris, vel alium similem defectum haberet, tunc enim

Judex ex officio non repellat illum. (c)

11. Insuper Advocatus advertat, non sufficere repulſas testium in genere objicere, ut puta dicendo, testem esse criminolum, infamem, perjurum, aut excommunicatum: sed requiritur, quod in specie exprimat, & declaret delictum, & causam, ex qua sequuta fuit infamia, vel excommunicatio, & in quo negotio falsum testimonium dixit. (d) 12. Et omnibus supra dictis, & aliis per Advocatos partium consideratis, tunc utraque pars porrigit libellum disputationis, seu allegationis super suis probationibus; quæ libellum vulgo appellamus *escrito de bien probado*, & erit formandus modo sequenti, mutatis mutandis.

ESCRITO DE BIEN PROBADO.

Ilustre Señor.

13. „ Pedro, en la causa con Geronymo, digo: que siendo visto por Vmd. „ el presente proceso, hallarà mi intencion, „ y demanda bien, y cumplidamente probada, con escrituras autenticas, y con mucho „ numero de testigos mayores de toda excepcion: en particular pruebo, que Juan „ me debia cien ducados, que por el mes de „ Marzo proximo pasado de este presente año „ le empreſte, y el se me obligo de me los „ bolver, y pagar, como consta de lo que los „ testigos por mi presentados responden à la „ segunda pregunta de mi interrogatorio. Pruebo tambien, como al principio del mes de „ Mayo proximo pasado de este presente año, „ vino à mi el dicho Geronymo, y se me confitituyo por deudor, y pagador de los dichos cien ducados, que me debia el dicho „ Juan, y dixo, que los queria pagar por el „ y yo lo acepte, como consta de lo que los „ testigos por mi presentados responden à la „ tercera pregunta del dicho interrogatorio. „ Y asimismo pruebo, que el dicho Juan, de-

O

(g) In dict. cap. Lator post gloss. ibi, verb. Permanere, & Juxta text. in cap. Quod ad consulationem, de Sentent. Erre jud. in 6.

(h) Secundum Panorm. n. 10. Felin. n. 4. in dict. cap. Lator, & alii plures, quos refert, & sequitur Covar. in 4. Decretal. 2. part. cap. 8. §. 12. n. 12.

(i) Ut arguit eorum, quæ notat gloss. in cap. Ad reprimendum, de Offic. Ordin. firmant Panorm. Felin. & Covar. ibi supr.

(j) In dict. cap. 1. n. 10.

(k) Juxta illud Matth. cap. 19. Quos Deus conjunxit, homo non separet, & habetur in cap. Licet ex quadam in fin. de Testib.

(l) Ut probatur in dict. cap. Lator, cap. Conſanguinei, & resolvit Covar. in 4. 2. part. cap. 8. §. 12. n. 12.

(c) In dict. cap. 1. de Except. verb. Post sententiam.

(d) Decis. 13. & Palac. Rub. in Repet. cap. Per exceptas, §. 26. n. 33. de Donat. inter vir. & uxer. & Boer. in dec. 245. n. 7.

(e) Secundum Felin. & omnes in cap. Inimicos, de Test. & Jaf. in Repet. leg. Admonendi, n. 14. ff. de Jurjur.

(f) Secundum Bald. in leg. Si quis testibus, num. 7. Cod. de Testib. & Anton. de Butr. in cap. Bone, de Eleſt. col. 6. & conſil. 101. col. 1. in 700.

(g) Juxta text. in cap. Præsentium, verſ. 1. Tamen, de Testib. in 6. & tradunt communiter Doct. secundum Decium in cap. 1. n. 6. de Except. Boer. in dec. 321. Marant. de Ordin. Judic. 6. part. acta 13. n. 5. Expresſe de Jur. Reg. probatur in leg. 2. tit. 8. lib. 4. Recop. Ubi præscribitur qualiter repulſæ testium sint objiciendæ.

más de los dichos cien ducados, me debía otros doscientos ducados, por razon de una heredad, que le vendi: los quales le pedí, y remiti por cierto pacto, y conveniencia, y me quedó debiendo los cien ducados del dicho empréstito, como declaran los testigos por mi presentados, respondiendo a la quarta, y quinta preguntas de mi interrogatorio. Otrosi pruebo, que pagué al dicho Geronymo los doscientos ducados, que me empréstó, y ahora menos bien me pide por reconveñcion, como consta de lo que declaran mis testigos, respondiendo a la sexta pregunta de mi interrogatorio: de lo qual consta, estar mi intencion, y demanda, bien, y cumplidamente probada. A lo qual no obsta, ni perjudica, lo que la parte contraria pretendo probar, que no probó: porque sus testigos son varios, y singulares: deponen de oídas, y vanas creencias: no constan, ni dan razon de sus dichos: son parientes, criados, y familiares, y paniaguados, y intimos amigos del dicho adverso, y como tales no hacen fe, ni prueba: así lo tácho, y contradigo. Y en particular, no me daña, ni perjudica el dicho de Fulano, porque es mi enemigo capital, por haver refiido conmigo por tal cosa, y me quiere mal de muerte, y se presume, que apasionadamente dixo contra mi su dicho: y así lo tácho, y contradigo, con juramento, y protestaçion, que ante todas cosas hago, que la dicha tácha, ni las demás, que puliere contra los demás testigos, no las pongo con animo de injuriar a alguno de ellos, sino porque así cumple a mi justicia. Tampoco me daña el dicho de Fulano, no porque fe perjuro en tal causa, y por tal fué acusado, y dado por perjuro: y así lo tácho, y contradigo, porque fe presume, que no haver dicho en esta causa lo contrario de la verdad. Item, no me daña el dicho de Fulano, porque al tiempo que lo dixo, estaba descomulgado de excomunion mayor por tal Juez, en tal causa, a pedimento de Fulano, y así lo tácho. Otrosi, no me perjudica el dicho de Fulano, por ser infame, y que frecuente las tabernas, y se fuele, y acostumbra a embriagar: y finalmente no me daña el dicho de Fulano, porque es solo, y singular en su dicho, y por tal lo tácho, y contradigo. Y hallará Vmd. que los testigos por mi presentados son fidedignos, y legat-

les, de mucha autoridad, fe, y credito, muy buenos Christianos, temerosos de Dios, y de sus consciencias, personas graves, y honradas, y tales, que debaxo de juramento no dirán, ni pondrán lo contrario de la verdad. Por que pido a Vmd. haga fe, y como en mi demanda pido tengo, sobre que pido cumplimiento de justicia, y el oficio de Vmd. imploro, y las cosas prometidas de la prueba de tachas de los testigos contrarios, y abonos de los míos: y juro a Dios, y a esta *X* que las dichas tachas no pongo de malicia, ni por injuriar a alguno de los dichos testigos, &c.

14. Quando autem pars non habet aliquas repulſas contra personas testium, & eorum dicta in specie, tunc non ponitur supradicta clausula, per quam obijciuntur repulſe testibus; sed statim ponitur alia clausula, nempe: *Negando lo prejudicial, conſiyo para ſentencia definitiva, &c.* De qua clausula dictum fuit suprà, in 7. Tempore, in libello duplicationis actoris.

Et si aliqua pars ex litigantibus iudicem suspectum habuerit, aliquando cum recusat in fine supradicti libelli, forma sequenti.

„ Otrosi, hablando con el acaramiento de esta causa tengo a Vmd. por sospechoso, y a las demás Justicias seglares de esta Ciudad, y a F. y a E. Letrados, y por tales me recuso, y pido, que Vmd. se acompañe, conforme a la ley; donde no, lo contrario haciendo, protesto la nulidad de ello, y lo que en tal caso protestar me conviene, y pidolo por Testimonio, &c.

De qua recusatione erit resolvendum infra 10. Tempore, ubi latius erit dicendum. Sed si pars habuerit repulſas adversus personas, & dicta testium, libellus erit concipiendus modo supradicto, cum predicta protestatione: qui erit explicandus modo sequenti.

EXPOSITIO LIBELLI DE BIEN probado.

15. Diximus: *son varios, y singulares, &c.* 16. Hac repulſa probatur, (* ex eo quod testes debent esse testes, et admittantur, & fidem faciunt. (e)

17. Diximus: *deponen de oídas, &c.* hac repulſa probatur in leg. *Testium*, & ibi gloss. Cod. de *Testib.* (f) & in leg. 28. tit. 16. Part. 3. ubi dicitur, quod testis deponere debet de

(e) Juxta text. in cap. *Liect causam*, & in cap. *Tam litivis*, & ibi omnes, Extra de *Testib.* & in leg. *Ob tamen*, §. fin. & in leg. *Qui falso*, ff. de *Testib.* Tradit Boerius in de-

cision, §. 42. post Bartol. in leg. *Eos*, ff. *Ad leg. Cornel. de Fals.* & Bald. leg. *Testium*, Cod. de *Testib.* (f) In cap. *Tam litivis*, cap. *Liect ex quadam*, de *Testib.*

vista, & de iis, quæ in ejus presentia facta sunt, & quæ aliquo sensu corporeo percepit. (g) 18. In factis autem antiquis testis de auditu fidem facit, (h) quod tamen intellige verum, si fama & alia adminicula concurrant cum testibus deponentibus de auditu; (i) Molinæ tamen (j) hanc communem interpretationem admittit, quando solummodo agitur de probando aliquid, cujus initiū memoria hominum non est in contrarium: tunc testimonium de auditu cum aliis adminiculis admittendum erit; non sic, quando ageretur de probando aliquo actu minus antiquo: bene verum est, quod testis de auditu facit aliqualem presumptionem. (k)

19. Diximus: *y vanas creencias, &c.* Et hac repulſa probatur in cap. *Tertio loco*, de *Presumpt.* (l) quod est verum, nisi deponens de credulitate, concludentem rationem reddat, quia tunc bene probat. (m) Et hinc est, quod licet testis de credulitate admittatur, ad probandam innocentiam alicujus, ut resolvit Decius; (n) id tamen verum est, si rationem concludentem reddat. (o)

20. Diximus: *no concluyen, &c.* Et hac repulſa probatur in cap. *In presentia*, (p) Extra de *Probat.*

21. Diximus: *ni dan razon de sus dichos, &c.* Hac repulſa probatur in cap. *Quam causam*, & ibi gloss. verb. *De causis*, Extra de *Testib.* (q) & in leg. 26. & 28. tit. 16. Part. 3. (r)

Diximus: *y en particular no me daña, &c.*

(g) Ut tradit Marant. de Ordin. Judic. 6. part. act. 6. à n. 9. & actu 12. n. 3.

(h) Secundum gloss. in leg. *Si arbiter*, ff. de *Probat.* quam ibi testatur communiter receptam Florian. n. 5. Dec. consil. 148. n. 5. 1. part. & in consil. 321. n. 8. 2. part. Alex. consil. 126. n. 8. vol. 5. & probatur in leg. 29. tit. 16. Part. 3. & ibi notat Greg. Lup. Et ad hunc casum rediguntur plures alii, quos congerit Speculat. tit. de Teste, §. 1. n. 54. secundum Greg. Lup. dict. leg. 29. in gloss. 3.

(i) Ut probatur in cap. *Cum causam*, de *Probat.*, & firmant Hoff. & Joan. Andr. dict. cap. *Liect ex quadam*, ubi hanc testatur communem opinionem Aret. col. 3. sequitur Greg. Lup. in dict. leg. 29. in gloss. 1. & ibi iste intellectus probatur.

(j) In Consuet. Parisiens. tit. 1. §. 5. n. 63.

(k) Secundum Archid. in cap. *Hoc videtur* 22. quest. 5. col. 1. seq. Alex. consil. 77. vol. 1. n. 4. & Greg. Lup. in leg. 28. tit. 16. Part. 3. gloss. 1.

(l) De qua erunt videndi Panorm. Aret. & Fel. in cap. *Quoties*, de *Testib.* Jass. in Rubr. ff. de *Jurejur.* Bos. Tract. Causar. Crim. in cap. de Oppositionibus contra testes, n. 42. & Vivius lib. 1. Commun. Opinion. opinione 372.

(m) Ut in leg. 1. §. 1. ff. de *Pent. in spē*. cap. *Litteris*, de *Presumpt.* tradit Anton. de Butt. dict. cap. *Quoties*, col. pen. ult.

(n) Consil. 469. n. 8. part. 4. consil.

(o) Ex Alex. consil. 76. in fin. & consil. 109. n. 8. vol. 1. (p) Et ibi Felin. n. 13. & Aug. Berouius n. 13. (q) Et in cap. *Sicut*, de *Re judic.*

De his repulſis specialiter oppositis erit videndus totus tit. 16. Part. 3. (s) 22. quæ: repulſe in specie opponendæ sunt cum juramento, & protestaçione, quod non animo testibus injuriam inferendi, illas opponit, ut in predicto libello diximus, ibi: *Con juramento, y protestaçion, que ante todas cosas hago, &c.* (t) nam licet obijciens repulſam criminis, vel infamiae testi, & non probans, actione injuriarum non teneatur, secundum Baldum, & Angelum; (u) tamen plures alii (x) contrarium tenent: ac ideo optima cautela erit, quod repulſe semper obijciantur, cum predicto juramento, & protestaçione, (y) praesertim, quando crimen obiectum pertinet sit ad repellendum testem, quo casu predicta protestaçio relevat protestantem. (z)

23. Adverendum erit, quod repulſa testimonii in omnibus causis sunt admittendæ a Judice, si intra terminum sex dierum opposita fuerint: nam licet repulſa sit odiosa, & restringenda; (a) tamen regulatiter est permittenda; (b) ac ideo pars obijciens appellare poterit à denegatione admissiōis. (c) 24. In causis tamen hæreseos, læsæ Majestatis humanae, blasphemiae, & in causis summaris repulſa testium non admittuntur, (d) & de isto articulo in causa hæreseos erit dicendum, ut resolvit Simancas. (e) 25. At verò in his causis exceptis repulſa inimicitiae capitalis bene admittitur. (f)

Circa supradicta adverte, quod producents

(r) Et tradit latè Felin. in dict. cap. *Sicut*, & in dict. cap. *Cum causam*.

(s) Et ibi Greg. Lup. & apud Lufft. tit. 44. lib. 3. & Simancas. de Cathol. Instit. sub tit. 84. de Test. n. 76.

(t) Et ita tradit Soc. in consil. 118. col. 3. & 4. vol. 1. & Marant. de Ordin. Judic. 6. part. act. 13. n. 3. & 13.

(u) In leg. fin. ff. *Quid quisq. jur.* & ibi Zal. lect. 2. n. 5. & Didac. Perez in leg. 1. tit. 4. lib. 3. Ordin. col. 93.9. versic. Tertio nam.

(v) Relati, atque recepti à Felin. in cap. 1. n. 18. de Except. & Didac. Perez ubi supra. col. 93.8.

(w) Secundum Bald. & Didac. Perez ubi supra. col. 94.2.

(x) Secundum Julium Clar. lib. 5. Sentent. §. Injuriam 3.

(y) Ut resolvit Marant. ubi supra. in loco proximè citato, num. 7.

(z) Secundum eundem Marant. in dict. loco 16.

(a) Juxta text. sic communiter intellectum in cap. *Ex parte 7*, Extra de *Testib.*

(b) Ut cum pluribus resolvit Marant. de Ord. Judic. 6. part. 13. act. à n. 16. & Avil. in cap. *Prætorum*, cap. 25. gloss. 1. n. 8.

(c) De Instit. Cathol. tit. 64. de Testibus, n. 8.

(d) Juxta text. in cap. *Per tunc*, de *Simon.* & notat Barr. in leg. in *questionibus*, ff. *Ad leg. Juliam de Hæresi*. Thom. Grammaticus consil. 13. n. 12. Foler. in Practic. Crim. 2. part. 1. partis in Rubric. concedatur repulſa, n. 4.

(e) Et in cap. *Sicut*, de *Re judic.*

testem pro se; non poterit illum reprobare, nec aliquam repulsam eidem objicere: nam per productionem, visus est illum approbasse; ideo volens postmodum repulsam opponere adversus eum, audiendus non erit, tanquam sibi contrarius: (g) quod verum est, estis testis ille postea contra eundem producentem per aliam personam producatur, (h) 27. nam per solam productionem testis videtur approbatus à producente, quamvis postea eo non utatur. (i) 28. Quam tamen resolutionem intellige veram esse, nisi post productionem oriretur nova causa, nam tunc reprobari poterit. (j) Rursus intellige prædictam resolutionem veram esse, quoad repulsas contra personas testium; 29. ceterum quoad repulsas depositionum testium, producens bene poterit testes à se productos reprobare, quoad eorum dicta, nempe probando, illos falsum dicere. (k) 30. Tandem adverte testes, quibus, probantur repulsæ testium, reprobari non posse, nec adversus eos repulsas objici: 31. nam esset procedere in infinitum. (l) Adverte denique, quod de *jure Regio* pars objiciens repulsas contra testes, non est admittenda ad earum probationem, nisi elapsis quindecim diebus post factam publicationem, etiam quando restitutio in integrum *adversus omnissam probationem* per aliquam personam privilegiam petita fuerit. (m)

33. Oppositis repulsis contra personas, seu attestaciones testium, si Judici visum fuerit, eas legitimas esse, & admittendas, tunc debet partes recipere ad repulsarum probationem, assignando terminum peremptorium, qui terminus excedere non debet dimidietatem termini præfixi in negotio principali, (n) & sententiam interlocutoriam proferat modo sequenti.

34. SENTENTIA PER QUAM PARTES recipiuntur ad repulsarum probationem.

35. En Salamanca, à veinte y quatro dias del mes de Diciembre de 1581. años, el Señor Alcalde Mayor, habiendo visto lo pedido, y alegado por parte de Pedro, sobre las tachas, que puso contra los testigos en esta causa presentados por parte de Gero-

(g) Juxta text. & ibi Bald. in leg. *Si quis testibus*, Cod. de Testib. & text. in cap. *De testibus*, & ibi Panorm. & Felin. Extra de Testib. & communiter omnes ex Marant. de Ordin. Judic. 6. part. act. 13. n. 10. probat leg. 3. tit. 16. Part. 3. & notat Rojas in sing. 199.

(h) Secundum Joan. Andr. in Addit. ad Specul. in tit. de Teste, §. Sapè, verific. Quod si produxit.

(i) Ut tenet Felin. in cap. *Præsentium*, col. 3. vers. Habet locum, Extra de Test. & Joan. Andr. ubi supr.

(j) Juxta text. in dict. leg. *Si quis testibus*.

nymo, dixo: que debia de recibir, y recibio las dichas partes à prueba de las tachas, y abonos de sus testigos, y para ello le daba, y asignaba, dio, y asigno la mitad del termino probatorio, que en este pleyto en la causa principal le fue dado, que son tantos dias: así lo pronuncio, y mandò por su sentencia. Testigos F. y F.

Hæc sententia intimatur per tabellionem utrique parti, & tunc quælibet pars porrigit suos articulos: pars opponens repulsas, producit articulos super eisdem repulsis, & super fide, & bonitate suorum testium; pars verò adversa producit articulos super integritate, & fide suorum testium, modo, & forma sequenti.

INTERROGATORIO DE TACHAS de Testigos.

36. Preguntas por parte de Pedro, sobre las tachas de los testigos presentados por parte de Geronimo, y sobre el abono de sus testigos, &c.

I. Primeramente, sean preguntados los testigos por el conocimiento de las partes litigantes, y si conocen à F. y à F. testigos en esta causa, presentados por parte de Geronimo, y à F. y à F. testigos presentados en esta causa por parte del dicho Pedro; y si tienen noticia de esta causa, &c.

II. Item, si saben, que F. testigo presentado por parte del dicho Geronimo, es enemigo capital del dicho Pedro, y lo era antes, y al tiempo que dixo su dicho en esta causa, por haverle dado el dicho Pedro un bofeton: y así le quiere mal de muerte, y se presume, que diria su dicho en esta causa la apasionadamente contra el dicho Pedro, &c.

III. Item, si saben, que F. testigo presentado por parte del dicho Geronimo contra el dicho Pedro, antes, y al tiempo que dixo su dicho en esta causa, havia sido perjuro, y juro falso en tal causa. Por lo qual tal Juez le sentencio à quintar los dientes, y à cien azotes, y es publico, y notorio, &c. *Et ita de singulis repulsi erit articulandum.*

Item,

(k) Secundum Panorm. in dict. cap. *Præsentium*, col. 3. & 4. & Marant. ubi supr. n. 12.

(l) Prout probat text. in cap. *Licet* 3. Extra de Testib. & ibi Panorm. & Felin. plures limitationes ponens, & idem firmat Joan. Monach. cap. *Præsentium*, de Test. in 6. explicat Aret. & Dec. in dict. cap. *Licet* 3. & est text. in cap. 1. de Testib. in 6.

(m) Juxta text. in leg. 3. tit. 8. lib. 4. Recop.

(n) Juxta dict. leg. 3. tit. 8. lib. 4. Recop.

EX DECIMO TEMPORE.

SUMMARI.

1 Causa conclusio est renuntiatio omnium probationum, & defensionum, per quam partes dicunt, se nolle amplius probare.

2 Hodie cause conclusio est de substantia processus, & Judex eam facere potest una parte, vel ambabus invitis.

3 Causa, terminis omnibus transactis, pro conclusa habetur.

4 Petitio conclusionis ad diffinitivam sermone Hispano composita.

5 Judex facit conclusionem causa, per sententiam interlocutoriam.

6 Utraque pars post causa conclusionem citari debet, ut compareat ad sententiam diffinitivam proferendam.

7 Sententia, qua Judex causam pro conclusa pronuntiat, sermone Hispano concepta.

8 Post causa conclusionem potest aliquid de jure allegari.

9 Copia allegationis in jure pro una parte facta, alteri dari non debet, nisi in actis processus redigatur in scriptis.

10 Post causa conclusionem, potest peti restitutio.

11 Post causa conclusionem potest deferri juramentum in defectum probationis, dummodo ante conclusionem sit petitum, & nonnulla de isto juramento traduntur revisioe.

12 Confessio admittitur, etiam post causa conclusionem.

13 Confessio non est proprie probatio, & que confessio admittatur, traditur.

14 Post causa conclusionem admittitur probatio per evidentiam rei, & aspectum loci.

15 Probatio per facti evidentiam omnem probationem excedit.

16 Ad rei veritatem indagandam, etiam post causa conclusionem, Judex inquirere potest, & probationes admittit: quia Judex nunquam concluditur, & hanc interlocutoriam revocare potest.

17 Omnis probatio ad rei defensionem in causis criminalibus, etiam post causa conclusionem, admitti debet.

18 Partes post causa conclusionem Judices frequenter recusant.

19 Recusatio judicis ante litem contestationem fieri jure communi debet.

Re-

IV. Item, si saben, que F. y F. testigos presentados por parte del dicho Pedro, antes, y al tiempo que dixerón sus dichos, eran hombres honrados, buenos Christianos, nos, temerosos de Dios, y de sus conciencias, y Hijosdalgos, y tales, que debaxo de juramento no dirian, ni depondrian en esta causa, ni en otra lo contrario de la verdad: así es publico, y notorio, &c.

V. Item, si saben, que todo lo susodicho es la verdad, publico, y notorio, publica voz, y fama, y comun opinion, &c.

Reus etiam producit suos articulos super fidelitate, & integritate suorum testium, & super repulsis testium actoris, forma supra dicta, mutatis mutandis: 37. & testes, qui producuntur, jurant, & examinantur, prout in negotio principali dictum fuit, & sit etiam publicatio eorum testium, elapso termino probatorio concesso, ad faciendam probationem repulsarum, prout supra dictum fuit in negotio principali; 38. non tamen admittuntur repulsæ contra testes, quibus repulsæ testium fuerunt probatæ, ut supra diximus.

39. Et est advertendum, quod si repulsæ testium fuerint plenè probatæ, Judex curare non debet de generali probatione facta, super bonitate testium partis adversæ, id est, de la probanza de abonos hechas en favor de los testigos tachados, &c. nam poterit ei dici, de bono opere non te dilapidamus. 40. Licet enim quilibet in dubio bonus presumatur; (o) tamen, quando expresse probatus fuerit malus, huic probationi standum erit, nisi ei in specie bonitatis, & legalitatis ejus concludenter probaretur, & repulsæ excluderetur, coarctando negativam loco, & tempore, (p) 41. vel nisi probaretur, testem jam diu de crimine emendam fuisse. (q)

Elapso termino probatorio super repulsis testium, si quæ fuerint, concesso: & publicatione facta, tunc Judex poterit adhibere diligentiam, quam supra diximus in 8. Tempore, num. 164. nempe, de interrogando partes, an aliquid amplius facere velint, si antea eam non exhibuerat. Quo facto, aliqua ex partibus litigantibus, vel utraque comparet coram Judice, petendo, quòd causa pro conclusa habeatur ad sententiam diffinitivam. Quam conclusionem factam esse, Judex interlocuitur per actum in scriptis, & eam facere potest, invita una ex partibus, vel ambabus invitis. (r) Ideo opportune videndum erit de 10. Tempore.

(o) Ut in cap. fin. de Presumpt.

(p) Juxta gloss. receptam in cap. Bone 1. de Elect. & tradunt Doct. in cap. Quoniam contra, de Probat.

(q) Juxta text. gloss. & Doct. in cap. Testimonium, & in

cap. Nuper, de Testib.

(r) Secundum Jass. leg. Admonendi, n. 46. ff. de Jurjur. Alex. Staticum in Pract. Judic. cap. 22. n. 27.

20 Regio Jure, quoadcumque Judex recusari potest, dummodo sententia non fuerit recitata.

21 Jure Canonico causa recusationis exprimi debet.

22 Regio, & Civili jure recusationis causa inseri non debet, nisi quando totum Consistorium, vel omnes Literati Civitatis, vel Universitatis recusaverint.

23 In recusatione Auditoris Regis, vel Præsidis requiritur causa legitima.

24 Recusatio facienda est in scriptis.

25 Jure Canonico Judex, ut suspectus recusatus, definit esse in ea causa Judex.

26 Jure Civili, si Judex suspectus dicatur, judicare potest cum adjumento.

27 Si Judex recusatus, & socius discrepent, ad Superiorem recurrendum est.

28 Socius debet assumi a Judice recusato, expensis cum recusantis.

29 Judex recusatus, & adjunctus jurare debent, se justitiam administraturos, & servaturos.

30 Recusatio generalis omnium Judicum, Litteratorum non debet admitti.

31 Libellus recusationis judicis sermone Hispano compositus.

32 Si pars Judicem recusans non deposuerit expensas, Judex pro recusato non est habendus.

DECIMUM TEMPUS.

DE CONCLUSIONE IN CAUSA ad sententiam diffinitivam.

1. Conclusio in causa est renuntiatio omnium probationum, & defensionum, per quam partes dicunt, se nolle amplius quidquam probare, secundum Glossam, (a) Matienzum, (b) & Menochium (c) dicentem, regulariter in omnibus causis necessarium esse conclusionem in causa, & in foro Ecclesiastico esse de substantia judicii. (d)

2. Didac. Perez (e) resolvit, hanc causam conclusionem, attento Jure Regio, esse de substantia processus, si a parte petatur. (f) Mihi

(a) In cap. significaverunt 36. verb. liquere, de Testib. & in cap. cum dilectus, verb. conclusum, Extra de Fide instrum. & gloss. in Auth. de Testib. §. Quia vero, verb. Concluserint, Collat. 7. Marant. de Ordin. Judic. 6. part. 15. act. n. 1.

(b) In Dialog. Relat. 3. part. cap. 53. n. 1. & Octavianum Vestium in Romanæ Aulæ Act. lib. 4. cap. 4. de Dolo, & contum. n. 7. & 25.

(c) Lib. 1. de Arbitrariis, quest. 35. n. 7.

(d) Ibidem n. 8. cum Felin. in dict. cap. cum dilectus, n. 33. & cum aliis DD. resolvit: & decem causas connumerat, in quibus non concluditur, & eandem conclusionem

autem videtur, attento Jure Regio, de substantia processus esse, etsi a parte non petatur, per text. in leg. 1. tit. 7. lib. 4. Recopil. ibi: Conclusio el pleyto, &c. junct. leg. 9. tit. 6. lib. 4. Recop. ubi dicitur, 3. quod causa habeatur pro conclusa, quamvis a parte non petatur; & postquam hæc scripti inveni Matienzum ibi ita tenentem: Judex enim ad instantiam partium, vel unius tantum, facit conclusionem in causa, interloquendo, & etiam eam facere potest invita altera ex partibus, vel ambabus invitis: (g) & que forma hodie sit observanda, in hac conclusione faciendi, præscribitur a leg. 10. tit. 6. lib. 4. Recopil. & plura concernentia hanc conclusionem congerit Speculator. (h) Didac. Perez, & Matienzum ubi supra: ac ideo, facta publicatione testium, transactioque termino ejus, elapsisque aliis omnibus terminis probatoriis, aliqua pars ex litigantibus comparet coram Judice, petendo, quod causam habeat pro conclusa ad diffinitivam, quæ petitio concipitur modo sequenti.

PETITIO CONCLUSIONIS ad diffinitivam.

Illustre Señor.

4. Pedro, en la causa con Geronimo, digo: Que el termino probatorio de la publicación de testigos, y los demás terminos probatorios en esta causa dados, son pasados. A Vmd. suplico, haya esta causa por conclusa para diffinitiva, sobre que pido justicia, &c.

Tunc Judex præcipit copiam prædictæ petitionis parti adversæ exhiberi; & quod ad primam audientiam respondeat: 5. deinde profert sententiam interlocutoriam, qua pronuntiat causam pro conclusa ad diffinitivam; 6. & in eadem sententia jubet, quod utraque pars citetur, ut ad primam audientiam compareat, ad audiendam sententiam diffinitivam, & deinde ad aliam quamlibet diem non feriata, quæ citatio peremptoria debet esse in cau-

causa explicat.

(a) In leg. 6. tit. 2. lib. 3. Ordinarum. col. mihi 116. ubi in col. seq.

(f) Juxta ea, quæ supr. resolvimus in octavo Tempore circa publicationem testium.

(g) Secundum Jass. leg. Admonendi, n. 46. ff. de Jurjur. & Panorm. in cap. Pastorialis, col. 2. de Caus. poss. & proprietas.

(h) In tit. de Renunt. & conel. & Marant. de Ord. Jud. in 6. part. act. 17. Lancel. in Tract. de Prætor. lib. 1. §. 2. cap. 9. & Afm. in sua Praxi, §. 23. pag. 319.

causis ordinariis: (i) quia sententia diffinitiva lata absque citatione est nulla. (j) Et prædicta sententia interlocutoria concipitur forma sequenti.

SENTENCIA.

7. En Salamanca, a tantos dias del mes, y año, el dicho Señor Alcalde Mayor, habiendo visto el pedimento de conclusion, fecho por el dicho Pedro, y que havia sido notificado al dicho Geronimo, y no decia contra el cosa alguna, y que el termino de la publicacion, y los demás terminos de prueba en esta causa concedidos eran pasados, dixo: que havia, y hubo el pleyto por concluso para diffinitiva, y mandaba, y mandó citar a las partes para ver, y oír sentencia a la primera Audiencia: y para cada dia, que feriado no fuesse, y les afsigó, nõ los Eñtrados de la Audiencia para ello. Testigos F. y F.

Quæ sententia utrique parti intimatur per Tabellionem; & post eam amplius partes non poterunt aliquid probare, & allegare, cum per eam censetur renuntiatum omnibus probationibus: 8. poterunt tamen in jure allegare: (k) & copia hujus allegationis exhibenda non est parti adversæ, cum talis allegatio fiat ad meram Judicis instructionem, secundum Innocentium; (l) etsi Jasso (m) contrarium teneat: 9. cujus opinio procedere poterit, quando ei, qui producit allegationem juris, facit scribi præsentationem, & illam in actis registrari in modum actorum processus: ita intelligit Maranta. (n) (* Apud nos nunquam vidi co-

piam allegationis juris edi adversario, nisi quando in actis esset redacta.

10. Insuper post conclusionem restitutio in integrum per minores viginti quinque annis, & alias personas privilegatas peti potest: (o) quod de Jure Regio procedit, dummodo non sint elapsi quindecim dies post publicationem restitutio factam, juxta text. in leg. 3. tit. 8. lib. 4. Rec.

11. Rursus post conclusionem potest deferri juramentum in supplementum probationis, dummodo ante conclusionem petitum sit (p): & Maranta (q) inquit, quod requiruntur sex copulative, ad hoc ut sit locus delationi juramenti suppletorii: & de ista delatione juramenti, quæ in foro multum frequenteratur, loquitur text. in leg. Admonendi, & in leg. In bona fidei, Cod. de Reb. cred. (r) & regulariter hoc juramentum in supplementum probationis admittitur, ut probatur in dictis juribus, & in leg. 2. tit. 11. Part. 3. (s) sunt tamen plures casus, in quibus non est locus delationi hujus juramenti, quos congerunt Curtius Senior, & Jasso. (t) Debetque hujus juramenti delatio a parte peti, nec Judex ex officio potest deferre; (u) de Jure tamen Regio per dict. leg. 2. tit. 11. Part. 3. etiam ex officio Judex potest deferre, (x) debetque hæc delatio fieri, parte citata, (y) & Judex non passim, nec ex abrupto, sed præcedente causæ cognitione debet deferre, cum in pluribus casibus non sit locus delationi: (z) & formam, quæ a parte debet peti, & a Judice concedi, præscribit Baldus. (a)

12. Item probatio per confessionem partis adversæ post conclusionem admittitur: (b) 13. nam cum confessio non sit probatio, sed

(i) Ut firmat gloss. in Clem. Sapè, verb. Non peremptoria, de Verb. signific. & probatur in cap. consultus, & ibi Panorm. & Inol. ubi Fel. n. 8. ponit undecim limitationes, & plures alias congerit Ant. Nicenus in Concord. gloss. concordantia 52. col. 2. & ad idem est text. in leg. 5. & 11. tit. 22. Part. 3.

(j) Ut leg. 1. §. Item cum ex Edicto, ff. Quæ sentent. sine appell. rescind. leg. fin. junctâ gloss. Cod. de Legib. & ibi Bald. & Dec. in consil. 603. n. 11. & 12. vol. 1. & Joan. Matienz. in Dialog. 3. part. cap. 44. n. 4. qui optime loquitur de hac re.

(k) Secundum Bald. in Auth. Jubemus, Cod. de Jud. (l) In cap. Per suas, de Test. & Alex. in dict. Auth. Jubemus, & Matth. de Afflict. in Consil. Neapol. col. 12.

(m) In leg. 13. apud quem, Cod. de Edend. col. 2. & in leg. 1. §. Edenda, ff. de Edend.

(n) De Ordin. Judic. decimo actu 6. part. n. 50.

(o) Hanc eandem interpretationem probantur Decius n. 20. Cure, Jun. n. 18. & Bolognetus n. 28. in leg. 2. Cod. de Edend. hæc tamen in te inveni Menoch. lib. 2. de Arbitrariis, cent. 2. cal. 175. quatuor opiniones referentem, & se inclinanti in eam opinionem, quæ habet hoc relinquendum esse Judicis arbitrio.

(p) Secundum Panorm. & reliquos Doct. in cap. Audi-

is, de la integr. restit. ut domi de mmm4. tom 1. 154. ff. de Jurjur.

(q) De Ordin. Jud. 6. part. actu 9. n. 3. & 10. ubi n. 4.

(r) Et ibi late, & eleganter tractat Bald. & Decif. Pedam. 10. num. 2.

(s) Et ibi optime Gregor. Lup. in gloss. verb. Un testigo, &c.

(t) In Repet. dict. leg. Admonendi. Socin. in reg. 204. Lancel. Conrad. in Pract. Tract. de Prætor. lib. 1. cap. 19. §. 2. n. 5. & Greg. Lup. ubi supr.

(u) Secundum Barcel. & communiter omnes in dict. leg. Admonendi, ex Jaf. ibi n. 278.

(x) Ut contra Bart. pro Panorm. advertit Greg. Lup. in dict. leg. 2. gloss. verb. El juezador, &c.

(y) Secundum Bald. in cap. 1. de Contraverf. invest. col. 3.

(z) Ut colligitur ex gloss. in dict. leg. In bona fidei.

(a) In leg. 2. ff. de Testib. & in dict. leg. In bona fidei, & Alex. Stauticus in Pract. Jud. cap. 30. §. 3. quo in loco plura cumulat, quem omnino vide, quando casus occurrerit: tractat etiam Marant. de Ord. Jud. 6. part. act. 9. a num. 1.

(b) Secundum Bald. & Paul. in Rubr. Cod. de Probat.

probationis relevatio, secundum Joann. Andream, (c) & plures alios, quos refert Hypopolit. de Marfilis, (d) qui cum pluribus disputat istum articulum, an confessio sit probatio? & magis se inclinat, probationem proprie non esse, ac ideo post renuntiationem probationum per conclusionem admittitur confesso: (e) sed quidquid sit, in actis judiciariis confessio attenditur, tanquam probatio. (f) Advertendum tamen est, quod non quælibet confessio ad effectum probationis est attendenda, sed illa duntaxat, quæ habet requisita necessaria de jure. (g)

Admittitur etiam probatio per evidentiam rei, & aspectum loci: 15. nam talis probatio omnem probationem excedit, & superat. (h) 16. Denique post prædictam conclusionem ad indagandam veritatem Judex potest inquirere, & probationes admittere, (i) quia Judici nunquam concluditur, & semper ejus officium viget post hanc conclusionem, (j) & hanc conclusionem revocare potest, cum sit interlocutoria. (k) Præsertim in causis summaris, (l) 17. & etiam in causis criminalibus ad defensionem rei omnis probatio admittitur. Et Judex ex officio, & non ad instantiam, partis potest testes alios recipere ad offensam, & punitionem rei, ut resolvimus infra in 5. part. cap. 3. §. 10. n. 3. (m) Et hinc est, quod publicatis attestacionibus, Judex ex officio potest querere a teste interpretationem sui testimonii, & iterum illum examinare, si confusè dixerat; (n) non tamen dicatur Judex injuste facere, si iterum testem non examinet; & interroget, nec eo prætextu poterit ab eo appellari. (o) Sed verius mihi videtur, Judicem tali casu teneri ad

iterum examinandum, & interrogandum testem, acquirate suggerente, posseque eo prætextu ab eo appellari, si non fecerit. (p)

18. Frequenter contingit, quod postquam conclusum est ad diffinitivam, partes litigantes reculant Judices: 19. quæ recusatio licet de jure Communi ante liris contestationem proponenda esset; (q) 20. tamen de jure Regio in quacunque parte liris post conclusum in causa, quinimo, postquam sententia fuerit scripta, & à Judice subscripta, traditaque Tabellioni, pronuntietur, ante tamen ejus pronuntiationem, recusatio Judicis fieri potest, & admitti debet, ut erudite resolvit Covarruvias. (r) Et quid in isto articulo observandum sit in reculatione Auditoris Regis disponit leg. 1. & 4. cum seq. tit. 10. lib. 2. Recop.

21. Circa quam reculationem Inferiorum advertendum erit, quod licet de jure Canonico causa legitima reculationis exprimi debeat; 22. (s) tamen de jure Civili, & Regio non requiritur causæ expressio, ut cum communi resolvit Covarruvias, (t) sed sufficit, quod in libello reculationis reculas cum juramento dicat, reculationem calumniosè non proponere, (u) quod juramentum præstandum erit, et si à parte adversa non petatur, & ita praxis observat, ut testatur Gregor. Lupus, (x) quamvis lex 22. tit. 4. Part. 3. disponat, hoc juramentum præstandum esse, quando ab adversario, vel à Judice petatur, & quidquid contendant Carolus Ruinius; (y) 23. tamen de jure Regio in reculatione Præsidis, vel Auditoris Regis expressio causæ legitime requiritur, ut disponitur in leg. 1. & 2. cum sequentibus lib.

2. tit. 10. Recopil. Similiter etiam, quando coram Judicibus recufatur tota Civitas, vel Universitas, vel Consistorium Decurionum, tunc enim requiritur expressio iuxta causæ suspitionis: nec solum juramentum sufficit, quæ iuxta causam interveniente, recusatio admittitur, (z) alioquin sine iuxta causam suspitionis recusatio generalis, ut puta omnium Litteratorum Universalitatis, vel Civitatis, vel omnium Decurionum Consistorii, tanquam in fraudem facta est rejicienda: (a) & quod tunc non sufficit jurare, reculationem calumniosam non esse, sed necessariam esse justam, & probabilem causam suspitionis, docet Ripa. (b) Et sic etiam erit limitanda dict. lex 1. tit. 16. lib. 4. Recopil. 24. Adverte etiam, prædictam reculationem in scriptis ponendam esse. (c)

25. Adverte etiam, quod licet hujusmodi recusatio de jure Canonico removeat Judicem Ordinarium suspectum in totum à cognitione causæ; 26. tamen de jure Civili, & Regio Judex recufatus non removetur in totum à cognitione causæ, sed assumit secum socium probum, & candidum virum. (d) Et qualis debeat esse iste socius assumptus à Judice recufato, optime explicat Avendanius (e) resolvens, 27. quod si in judicando discordet, adendus erit Superior: in causis vero criminalibus aliter Judex recufatus associari debet, ut suo loco dicemus.

28. Quibus omnibus adde, quod socius assumendus à Judice recufato in causis civilibus, debet assumi expensis proponentis reculationem, & Judex recufatus ad hoc poterit eum compellere per captionem pignorum. (f) 29. Et tunc Judex, & socius jurant justitiam administrare. (g) 30. Advertendum est etiam, reculationem generalem Judicum, vel Litteratorum alicujus loci, tanquam vagam, & incertam non esse attendendam, ut notat Paul. Castrensis. (h) De quo articulo est videndus Rebuffus, (i) quia in hoc quotidie in praxi erratur. Et quid in Lusitania observetur circa hanc reculationem Judicis, traditur in lib. 1. Ordinarum. tit. 22. quæ recusatio concipienda erit forma sequenti.

RECUSATIO JUDICIS.

Illustre Señor.

31. „Geronymo, en la causa con Pedro, digo: que para la determinacion, y sentencia de ella, hablando con el acatamiento, debido, tengo por sospechoso à Vmd. y à las demás justicias seculares de esta Ciudad, y à los Letrados de ella, excepto à los Canonicos, y thedraticos de Canones, y Leyes de esta Universidad, tanquam in fraudem facta est rejicienda: (a) & quod tunc non sufficit jurare, reculationem calumniosam non esse, sed necessariam esse justam, & probabilem causam suspitionis, docet Ripa. (b) Et sic etiam erit limitanda dict. lex 1. tit. 16. lib. 4. Recopil. 24. Adverte etiam, prædictam reculationem in scriptis ponendam esse. (c)

32. Interposita prædicta reculatione, Judex recufatus precipit recusanti, ut deponat expensas socio assumendo, alioquin non habet se pro recufato: depositique expensis, assumit socium, & uterque jurat de administranda justitia, & de expediendo negotium diligenter, proceduntque ambo simul in causa, sententiamque diffinitivam profertur. Et si in judicando discordes fuerint, quilibet de per se proferat suam sententiam, & adendus erit Judex Superior, ut supra resolvimus; si verò Judex recufatus non fuerit, post conclusionem causæ proferat suam sententiam diffinitivam: ideo oportune videndum erit unde decimo Tempore.

EX UNDECIMO TEMPORE.

SUMMARI A.

1. Judex, habito processu, non debet incunctinè proferre sententiam, sed tunc de-

(c) Anton. Panorm. & Imol. in Rubric. Extra de Prob. (d) In Rubric. Cod. de Probat. n. 71. à n. 67. (e) Ut habetur in cap. Cum Joannes, de Fid. instrum. & tenet Marfil. ubi supr. n. 73. & Decil. Pedem. 10. n. 3. (f) Secundum Alex. Siatic. in Pract. Jud. cap. 19. n. 40. (g) Secundum Marfil. & Siatic. ubi supr. qui Marfil. requisita ibi congerit à n. 77. & eadem transcribit Siaticus ubi supr. à n. 7. & uterque plura in dictis locis de confessione cumulat, ad quos ent recurendum, quando casus occurrunt. (h) Secundum Bald. in leg. Contra negantem in fin. Cod. Ad leg. Aquiliam, & Bald. in leg. si quis testibus in fin. Cod. de Testib. (i) Secundum Imol. & Felin. in cap. Cum Joannes, de Fide instrum. Panorm. in cap. Cum dilectus, de Fid. instrum. leg. Dec. n. 2. & Mant. n. 8. in cap. 1. de Except. & Alex. in leg. 4. Hoc autem iudicium, col. 4. ff. de Damn. infecti. & Specul. in tit. de Renuntiatione, & conclusionem, n. 3. (j) Secundum Angel. conf. 343. (k) Juxta text. leg. Quod iustus, ff. de Re iud. & ibi Ripa, firmat Jall. leg. Cum preparator, §. Si dominus, ff. de Nov. oper. (l) Ut not. gloss. in Clem. Sape, verb. Interrogabitur, de Ver. sig. ff. de Panorm. in diet. cap. Cum Joannes. (m) Ut docet Bart. in leg. Dico fratres, ff. de Pan. & in leg. 1. §. fin. de Quæst. & nos dicimus infra in 5. part. hujus 1.

tom. §. 10. cap. 3. n. 3. (n) Ut docet gloss. in cap. In presentia, verb. Dubium, de Probat. (o) Secundum communem opinionem, teste Aretino in cap. Cum clamor, de Testib. post Panorm. ibi. (p) Secundum Card. in cap. Per tuas, n. 1. receptum à Felin. ibi. n. 5. de Testib. Hypoll. in leg. 1. §. Si quid vitio, ff. de Quæst. n. 34. (q) Ut in leg. Aperitissimi, Cod. de Judic. & in cap. Cum speciali, Extra de Appell. & gloss. recepta communiter in cap. Pastoralis, verb. Protestata, Extra de Except. & tradit Covar. in Pract. Quæst. cap. 16. n. 2. (r) Ubi supr. n. 3. (s) Juxta text. in cap. Secundo requirit, §. 1. & ibi gloss. & in cap. Cum speciali, & ibi gloss. verb. Covar., Extra de Appellat. (t) Ubi supr. in Pract. Quæst. cap. 16. n. 10. (u) Secundum gloss. in diet. leg. Aperitissimi, verb. Recursare, & gloss. in leg. Quia poterat, verb. Nec illud, ff. Ad Trebell. communiter receptam ex Covar. ubi supr. n. 10. Et de jure Regio probatur in leg. 1. tit. 16. lib. 4. Recop. (x) In leg. 23. tit. 4. Part. 3. in gloss. 3. Avend. in cap. Prætorum 2. part. cap. 23. n. 13. Didac. Perez in leg. 1. tit. 5. lib. 3. Ordin. col. mihi 972. (y) Confil. 6. lib. 4. n. 5. & 6.

(z) Ut resolvunt communiter omnes ex Panorm. n. 14. Dec. lect. 1. n. 16. Rip. num. 40. Alciat. n. 17. Beroino n. 119. & Mant. n. 18. in cap. 1. de Jud. (a) Secundum Bald. in leg. Hoc modo, ff. de Cond. & demons. Rebuff. Tract. de Recuf. art. 9. gloss. unic. n. 46. & Avend. de Mandatis Princip. exequendis, 2. part. cap. 23. n. 13. in fin. (b) Ubi supr. in tali casu limitans gloss. in diet. leg. Quia poterat. (c) Secundum gloss. in cap. Quoniam contra, verb. Recusationes, de Probat. & resolvit Avend. ubi supr. n. 12. & Didac. Perez in leg. 1. tit. 5. lib. 3. Ordin. col. mihi 954.

(d) Juxta text. in Auth. Si verò, Cod. de Judic. ita communiter intellectum, secundum Covar. ubi supr. n. 1. probatur in leg. 23. tit. 4. Part. 3. & ita in causis civilibus novissime dispositum est per text. in leg. 1. tit. 16. lib. 4. Recop. (e) Ubi supr. n. 14. (f) Ut resolvunt Avend. ubi supr. n. 15. & Didac. Perez, ubi supr. col. 954. (g) Juxta text. in leg. 1. & 2. tit. 16. lib. 4. Recop. (h) In leg. Sed est, §. Cum vir, & ibi Bald. ff. de Cond. & demons. (i) In Tract. de Recufat. artic. 9. gloss. 5. n. 46.

demum diligenter visis omnibus actis processibus, alias sententia esse nulla.

2 Voluntas Judicis precipitata in prolatione sententia, est nocera justitia.

3 Judex, priusquam pronuntiet, cuncta, & singula acta processibus videat.

4 Judex, data paritate probationum actoris, & rei, in favorem rei pronuntiare debet.

5 Judex, data paritate probationum in iudiciis duplicibus, quid facere debeat, traditur remissive.

6 Judex in iustitia servanda solum Deum pra oculis habere debet.

7 Judex a muneribus abstinere debet.

8 Munera execcant oculos sapientum, & mutant verba iustorum.

9 Qui excutit manus suas ab omni munere, habitabit in caelis.

10 Iustitia auro violatur.

11 Judex debet proferre sententiam claram, & certam, & per verba intelligibilia habentia suum proprium sensum.

12 Judex sententiam in scriptis proferre debet: fallit regula ista in aliquibus casibus.

13 Judex in iudicando debet servare dispositionem legis 13. tit. 4. Part. 3. & aliarum.

14 Sententia debet esse conformis libello, nisi in casibus exceptis.

15 Materia sententiae diffusa, & proluxa est, & de ea Auctor remittit ad eam tractantes.

16 Judex intra viginti dies a die causa conclusionis connumerandis, sententiam proferre tenetur.

17 Judex, qui intra viginti dies non pronuntiat, poenam duplicatam expensarum, & quinquaginta millium maravedis sustinere debet.

18 Judex, qui intra viginti dies non pronuntiat, non sustinet poenam, nisi a parte fuerit requisitus.

19 Requisitio Judicis facienda, ut sententiam pronuntiet, sermone Hispano composita.

20 Judex, visis, & attentis universis, & singulis actis processibus, & consideratis his, quae Auctor advertit, proferat sententiam.

21 Sententia diffinitiva in favorem actoris

ris sermone Hispano composita.

22 Sententia diffinitiva in favorem rei sermone Hispano composita.

23 Sententia absolutoria ab instantia iudicii sermone Hispano composita.

24 Taxatio expensarum iudicis reservari debet.

25 Sententia diffinitiva partibus intimanda est.

26 Si sententia transeat in rem iudicatam, executioni mandari debet.

UNDECIMUM TEMPUS.

DE SENTENTIA DIFFINITIVA.

1. POSTquam conclusum fuerit in causa ad diffinitivam, & processus bene compositus, & ordinatus per Tabellionem, fuerit delatus ad Iudicem, tunc Judex accedere debet ad prolationem sententiae diffinitivae; non tamen debet festinare, nec, habito processu, in contenti sententiam proferre, alioquin praerumeretur male instructus de meritis causae, & sententia esset nulla, ut docent Dominicus, (a) Bartolus, & Matienzo, (c) qui plura cumulant contra Iudicem festinantem ad prolationem sententiae: 2. cum voluntas Judicis precipitata sit nocera Iustitiae. (d)

3. Unde Judex, priusquam sententiam proferat, cuncta, & singula acta processibus diligenter, & mature videat, & investiget: (e) & postquam fuerit instructus, celeriter debet ad sententiam procedere. (f) Et circa hanc visionem processus observabit Judex ordinem, quem de videndo processu scripturum post ultimum Tomum hujus operis: (g) 4. & si viso processu probationes actoris, & rei conventi pares, & aequales invenierit numero, & dignitate testium, in rei favorem erit pronuntiandum: (h) nam cum sunt jura partium obscura, reo favendum est: (i) 5. sed si ista aequalitas probationum contingeret in iudiciis duplicibus, ut puta, familia crescunda, communi dividendo, & finium regundorum, & in iudiciis duplicibus, nempe, utrobique, uti possidetis, in quibus quilibet litigantium est actor,

in consil. 213. n. 3. vol. 3. Bald. in consil. 204. col. 2. lib. 3. & Aymon Cravet. in consil. 179. (g) Ubi plura ultra tradita a Specul. tit. de Renuntiat. & concl. 5. Finitis tradidimus. (h) Ut in cap. Inter dilectos, de End. instrum. cap. Ex litteris, de Prob. (i) Ut in regul. Cum sunt jura, de Reg. jur. in 6. leg. 40. in fin. tit. 16. Part. 3. & communicer omnes ex Jaff. in leg. Non est novum, n. 1. Cod. de Edend. & Menoch. in lib. 2. de Arbit. cent. 1. cas. 98.

(a) In cap. Ponderis 50. distincta sequitur Barbae. in cap. Super quaestum 55. Intentionis, col. 4. de Offic. Deleg.

(b) In leg. Prolatam, n. 10. Cod. de Sentent. & Interloc. Hyppol. in Pract. Crim. 5. Nunc videndum, n. 33.

(c) In Dialog. 3. part. cap. 39. n. 9.

(d) Ut ex Clem. Pastoralis, 5. Verum, de Re iudic. colligit ibi Card.

(e) Ut inquit text. in cap. Judicantem 30. quae 5. & cap. Grave 55. quae 9.

(f) Juxta text. in cap. Jurgantium, ibi: ceteri sententiam, cum ibi notatis, de Sent. & re iud. tradit Alex. de Imol.

tor, & reus, (j) tunc Judex recurrat ad Boerium, (k) & ad Peraltam, (l) & ad Menochium (m) plura in isto articulo remedia congerentes: quorum illud tutius mihi videtur, quod Judex compellat partes ad concordiam, (n) & si non poterit, eligat aliud, quo forte controversia dirimatur. (o)

6. Et cum fuerit satis instructus de meritis causae, & perceperit, pro qua parte ex litigantibus iustitia est, tunc debet esse constans in administratione iustitiae, solum Deum pra oculis habens, (p) & ad auxilium Divinum recurrat, & invocet Spiritum Sanctum, qui illuminet intellectum, & purget se a peccatis, & purificet conscientiam, quia propter peccata multoties neficimus solvere dubia causarum. (q) 7. Debetque Judex a muneribus abstinere: nam munera execcant oculos sapientum, & mutant verba iustorum, ut habetur Deuterion. cap. 15. pro quo facit text. in cap. Quis recte 2. quae 3. ubi dicitur, quod acceptio munerum praeparatio veritatis est: 9. & qui excutit manus suas ab omni munere, habitabit in caelis, & facit text. in cap. Pauper. 2. quae 3. ubi dicitur, 10. quod iustitia auro violatur. Saepae ante oculos habeat doctrinam text. in cap. 1. de Sent. & re iud. lib. 6. ubi Pontifex alloquens Iudicem dicit, caveant Judices, & prudenter attendant, ut in causarum processibus nil vindicet odium, vel favor usurpet, timor exulet: premium, aut expectatio praemii iustitiam non evertat, sed stateram gestet in manibus, lanceas appendant aequo libramine, ut in omnibus, quae in causis agenda fuerint, praesertim in concipiendis, & ferendis sententiis, praeculis solum Deum habeant. (r)

11. Observaretque debet Judex dispositum a leg. 13. tit. 4. Part. 3. & in leg. 10. tit. 17. lib. 4. Recop. (s) & alia multa, quae congerit Joann. Matienzo. (t) 12. Teneturque Judex sententiam proferre claram, & certam,

& per verba propria, & intelligibilia habentia suum proprium sensum: (u) 13. & debet eam in scriptis proferre, ut notat Glossa: (x) 14. teneturque illam proferre conformem libello, ut in cap. Litterae, de Simonia, & in leg. fin. Cod. de Fideicom. libert. ubi inquit Baldus, quod fatuus est Judex, qui super aliis, quam super petitis pronuntiat; sunt tamen plures casus, in quibus fallit praedicta regula, quos congerit Niconicius. (y)

15. Et tamen, quia materia sententiae nimis proluxa est, & integrum codicem requirit, habetque titulos, & tractatus peculiares, ut in ff. de Re iud. & in Cod. de Sent. & in Volumine Decretalium, & in lib. 6. & in Clementinis, & in tit. 22. Part. 3. & in tit. 17. lib. 4. Recopilationis, & apud Lusitanos in lib. 30. Ordin. & apud Marantam; (z) & Rebuffum, (a) & Gregor. Lapum, (b) quibus in locis latissimo sermone agitur, quid sit sententia, quibus verbis, in cujus prolationem praefenda sit, quod ultimum late disputat Panormitanus, (c) quid continere debeat, & in quo differat ab interlocutoria: ideo ex consulto sola remissione contentus, omnia praedicta omitto, advertens, 16. sententiam diffinitivam de Jure Regio a Iudice proferendam esse intra viginti dies a die conclusionis in causa, 17. alioquin Judex solvere debet expensas duplicatas in retributione litis factas, & insuper incurrit Judex poenam quinquaginta millium marapetino-rum Fisco applicanda, 18. ut probat text. in leg. 1. tit. 17. lib. 4. Recopill. quam tamen poenam Judex incurrit, si a parte fuerit requisitus ad sententiam proferendam, prout intelligit Didaec. Perez: (d) ideoque pro instructio-ne juvenem formanda erit requiritio modo sequenti.

RE-

(j) Juxta leg. In tribus, ff. de Jud. text. in 5. Tertis distincto, Instit. de Interdict.

(k) In decil. 239. a. n. 1. & ad Tiraq. de Jure Primog. quae 17. opin. 1. n. 86. & 87.

(l) In leg. Si quis servum 55. Si inter duas, n. 12. & 13. ff. de Legat. 2.

(m) In tract. de Retinen. posses. remed. 3. a. n. 740.

(n) Secundum Bald. in cap. Cum Ecclesia Palerana, n. 5. de Elect. legitur Felin. in Rubr. de Tiraq. & Peralta. ubi supra.

(o) Et hoc videtur sequi Boer. Tiraq. & Peralta. ubi supra. (p) Ut in cap. 1. de Re iud. lib. 6.

(q) Ita post Bald. docet Matth. de Afflic. in Decil. Neapol. decil. ultim. & Sylv. Nupt. in lib. 6. n. 5. quo in loco, ipse Nevizianus plura eleganter, & late scribit ad Iudicem instructionem pro exercendo officium iudicandi.

(r) Ad quod facit text. in cap. 4. & in cap. Quicumque 2. quae 3.

(s) Et quae notat Hyppol. in Pract. Crim. in 5. fin.

(t) In dict. 5. Curiae, 3. part. cap. 36. cum pluribus sequentibus.

(u) Ut in 5. Curiae, quae ponit quatuor casus, in quibus sententia non fertur in scriptis, & ibi Jaf. n. 60. remittit ad gloss. in cap. fin. de Sent. & re iud. in 6. & in cap. Albericus, de Testib. & ad Panorm. in cap. 1. de Libel. obed.

(v) In Reper. cap. Quoniam contra falsam, de Prob. & Socin. in regul. 357.

(w) De Ord. Judic. in 3. part. sextae partis act. 1. per totum.

(x) In repetitione leg. Quod jus sit, ff. de Re iud. (y) In leg. 1. tit. 22. Part. 3.

(z) In cap. Quarelan, n. 10. de Elect.

(a) In leg. 1. tit. 15. lib. 3. Ordin. col. mibi 1263. in gloss. 1.

REQUIMIENTO PARA QUE EL JUEZ SENTENTIE.

19. Elcrivano, que presente estais, dadme por fe, y testimonio, en manera, que haga fe en juicio, y fuera de el a mi Pedro en como digo al llustre Señor Licenciado F. Alcalde Mayor de esta Ciudad, que bien sabe su Merced, è debe saber, que el pleyto, que ante su Merced ha pendido, y pende entre mi, y Geronymo, ha muchos dias que està concluso para difinitiva, y su Merced no lo ha sentenciado. Porende que con el debido acatamiento pido, y requiero a su Merced las veces, que puedo, y debo, sentencie, y determine el dicho pleyto, guardandome mi justicia: è si así lo hicierre, hara lo que debe, y es obligado; en otra manera lo contrario haciendo, proteste contra su Merced todos los daños, è intereses, costas, è menoscabos, que por no lo sentenciar se me siguieren, è recrecieren, è todo lo demas, que conforme a derecho, y leyes de estos Reynos protestar me conviene, y pido por testimonio, para en guarda de mi derecho, &c.

SENTENTIA DIFFINITIVA in favorem actoris.

21. Visto este proceso, que ante mi pende, entre partes, de la una actor demandante Pedro, y de la otra reo defensor Geronymo, y sus Procuradores en sus nombres, &c.

Fallo, atentos los Autos, y meritos de este proceso, que el dicho Pedro probò bien, y cumplidamente su intencion, y demanda: doyla, y pronunciola por bien probada, è que el dicho Geronymo no probò sus excepciones, y defençiones, como debia: doylas, y pronunciolas por no probadas: en consecuencia de lo qual, debo condenar, è condeno al dicho Geronymo a que dentro de nueve dias primeros siguientes, despues de la notificacion de esta mi sententia, de, y pague realmente, y con efecto cien ducados al dicho Pedro, y mas le condeno en las costas de este proceso justamente hechas; cuya tasacion en mi reservo.

Asi lo pronuncio, è mandò en estos escritos, y por ellos, juzgando difinitivamente, &c.

SENTENTIA ABSOLUTORIA in favorem rei.

22. Visto este proceso, &c. Fallo, atentos los Autos, y meritos de el, que el dicho Pedro no probò su intencion, y demanda: doyla, y pronunciola por no probada, y que el dicho Geronymo probò bien, y cumplidamente, como debia sus excepciones: doylas, y pronunciolas por bien probadas. Por ende digo: que debo absolver, y absuelvo al dicho Geronymo de la accion, y demanda contra el puesta por el dicho Pedro, y le doy por libre, y quito de ella, y pongo perpetuo silencio al dicho Pedro, para que sobre ella, agora, ni en tiempo alguno, le pida cosa alguna. Asi lo pronuncio, y mando por esta mi sententia difinitiva, juzgando, sin costas, sino que cada parte pague, las que tuviere hechas, &c.

SENTENTIA ABSOLUTORIA ab instantia judicii.

23. Visto este proceso, &c. Fallo, atentos los Autos, y meritos de el, que el dicho Pedro no probò su intencion, y demanda: doyla, y pronunciola por no probada, y que el dicho Geronymo probò sus excepciones, y defençiones: doylas, y pronunciolas por probadas. En cuya consecuencia digo: que debo absolver, y absuelvo al dicho Geronymo de la instancia de este juicio, reservando, como refero, el derecho a salvo al dicho Pedro, para que pueda pedir, y demandar al dicho Geronymo alli, y donde mas viere que le conviene: y así lo pronuncio, y mando por esta mi sententia difinitiva, sin costas, &c.

24. Aliquando tamen sententia pro parte est condemnatoria, & pro parte absolutoria, & tunc debet inferi ratio, quare in uno capitulo unum pronuntiat, & in alio aliud. (e) In prædictis sententiis difinitivis, quando fit condemnatio expensarum, earum taxatio reservatur Judici proferenti sententiam, de quibus expensis diximus supra in quarto Tempore circa expositionem clausularum libelli actoris.

(e) Juxta text. in cap. cum olim, & ibi Bald. not. 4. Extra de Prescript.

toris, (f) & est advertendum, quod nedum condemnatio expensarum fit propter calumniam litigantis, verum etiam propter temeritatem, a qua condemnatione non excusabitur ex juramento calumnia; quod ligans præstat: (g) & licet expensarum condemnatio fieri possit, tam de expensis in lite factis, quam de expensis personalibus, (h) tamen in dubio censetur facta de expensis litis: (i) que expensæ probari debent per allegantem se illas fecisse, quæ quandoque probatio fit per factamentum petentis eas, & taxantur arbitrio Judicis: (j) & erit videndum, quod novissimè dispositum est in tit. 2. lib. 4. Recopil. & in Ordin. Lusitanorum, lib. 3. tit. 51.

EX DUODECIMO TEMPORE.

SUMMARI A.

- 1. Mandari debet executioni sententia in rem judicatam transacta.
2. Virtute sententia debet à parte executioni peti, & sibi conceditur.
3. Sententia habet executionem paratam, dum tamen à parte petatur executio.
4. Quam diligentiam debeat pars adhibere, ut sententia exequi possit, traditur.
5. Agi potest de sententia nullitate.
6. Judex potest suam sententiam nullam retractare.
7. De nullitate sententia perpetua agi poterat.
8. Regio jure adversus nullitatem sententia intra sexaginta dies tantum opponi debet.
9. Interim dum agitur de nullitate sententia, non currit tempus appellationis.

(f) Et de prædicta taxatione expensarum erit consulendus Boer. decil. 85. n. 6. & Bald. in cap. cum venissent, n. 6. de Ho, qui mit. in possid. & Did. Per. in Rubr. tit. 18. lib. 3. Ordin.
(g) Secundum Bartol. in leg. Eam, quem temere, ff. de Judic. & Soc. in Pract. cap. 27. n. 3.
(h) Ut docet Bart. in leg. Procurator, n. 2. ff. Rem ratam hab.
(i) Secundum Greg. Lup. in leg. 8. tit. 22. Part. 3. in gloss. 1.
(j) Secundum Bald. & Salic. in leg. Restituenda, Cod.

10 Nullitas quando dicatur tractari principaliter, & quando incidenter, traditur remissive.

11 Petitio nullitatis sententia sermone Hispano composita.

12 Copia petitionis nullitatis sententia parti adverse datur.

13 Sententia nullitatis sermone Hispano composita.

14 Sententia, qua declaratur, non esse nullam sententiam in negotio principale latam.

DUODECIMUM TEMPUS.

EXECUTIONIS SENTENTIAE.

1. Sententia difinitiva transacta in auctoritatem rei judicate executioni mandatur. (a) 2. Et praxi, quæ observatur est, quod postquam sententia transacta est in rem judicatam, vel appellatio deserta est, pars, in cujus favorem lata est, comparet coram Judice petendo, ut sibi detur prædicta sententia in forma publica signata, ut virtute ejus executio fiat in persona, & bonis rei condemnati: nam licet prædicta sententia habeat executionem paratam, requiritur tamen, quod à parte executio petatur. (b) 4. Et tunc Judex præcipit, ut parti adverse intimer prædicta petitio, & quod intra tres dies ostendat diligentias factas, & transacto illo primo termino, incusatur sibi contumacia, & datur alius secundus terminus trium dierum, & accusatur contumacia: & denique datur tertius terminus trium dierum, & incusatur etiam contumacia: & si in tertio termino non ostendat diligentias factas in prosecutione appellationis, Judex præcipit Tabellioni, ut det sententiam signatam in publica forma, & tunc virtute ejus petit executionem, & in hac executione proceditur, eodem modo, & forma qua in executione instrumenti publici, de quo erit infra dicendum in quarta parte hujus primi Tomi. Et plura circa hanc executionem sententiarum erunt videnda per Mantantam. (c)

de Petit. hered. & Rebuff. in Tract. de Expens. art. 5. n. 10. & Alex. Siar. in Pract. Jud. cap. 21. n. 49.
(a) Juxta text. in leg. Post rem judicatam, ubi Doct. notant, præsertim Roder. Suar. not. primo, ff. de Re jud. & Affn. in Praxi, §. 31. cap. 2. per totum, & in leg. 1. & 2. cum aliis, tit. 21. lib. 4. Recop. & in Ordin. Lusitanor. lib. 3. tit. 71.
(b) Ut cum pluribus resolvit Afinius ubi supr. n. 3.
(c) De Ord. Judic. 6. part. 3. part. actu 3. de Executione sententiarum, & per Affn. in Praxi, §. 31. cap. 2.

DE NULLITATE SENTENTIE.

5. Contingit aliquando, quod postquam sententia definitiva lata est, adversus eam agitur per viam nullitatis, & si appareat nullam esse, 6. *Judex*, qui eam protulit, retractare poterit, (d) 7. & licet de *Jure Communi* nullitas adversus sententiam perpetuo opponi poterat (e) 8. tamen de *Jure Regio novissimo* predicta nullitas intra sexaginta dies connumerandas à die intimationis sententiae opponenda erit, (f) five de nullitate agatur per viam actionis, five per viam exceptionis, ut resolvit Covarruvias. (g)

9. Et advertit, quod interim quod agitur de hac nullitate ex probabili ratione, tempus ad appellandum concessum non currit. (h) 10. Et quando nullitas dicatur tractari principaliter, & quando incidenter, & quando impedire debeat executionem sententiae, eleganter tradit Covarruvias. (i) Et quia ista materia nullitatis est valde proluxa, & diffusa, requiriturque integrum tractatum, ideo eam misfam ex consilio facio, cum de ea videndus sit Sebast. Vantius in illo integro Tractatu de Nullitate sententiae. (j) Et pro juvenum instructione forma petitionis nullitatis, & sententiae erit concipienda modo sequenti.

PETITIO NULLITATIS.

Ilustre Señor.

11. „ Geronymo, en la causa con Pedro, digo: que Vmd. dió, y pronuncio cierta sententia definitiva contra mi, y en favor del dicho aduerto; y hablando con el dueño acatamiento, la dicha sententia fue ninguna: porque hallará Vmd. que esta causa se ha ligado por persona del dicho Pedro, el qual es menor de veinte y cinco años, y tal por su aspecto parece: y así conforme à derecho, no es persona legitima para poder estar en Juicio sin su curador, demás que en el dicho pleyto no se hizo publicacion de testigos, aunque por

mi fue pedida: ni se hizo conclusion para sententia, como del proceso consta. Por que pido à Vmd. declare la dicha sententia por ninguna, y à mi me abuelva, y de por libre de la instancia, y juicio, sobre que pido justicia, y el oficio de Vmd. imploro, y las costas, protesto, y juro en forma de derecho, que esto no pido de malicia, &c.

12. *El juez manda dar copia de esta petition à la parte contraria, y la parte contraria responde, negando haver havido nulidad. Y si la nulidad alegada se ha de probar por testigos, de manera, que no conste de los Autos del proceso, el juez lo recibe à prueba con un breve termino, y presentan sus interrogatorios, y por ellos se examinan los testigos, y se hace publicacion, y conclusion, y el juez pronuncia sententia en la forma siguiente:*

SENTENTIA NULLITATIS.

¶ „ Visto este proceso, &c.
13. „ Fallo que la nulidad pedida, y alegada por parte del dicho Geronymo hubo, y hà lugar, como consta por los Autos del proceso: por ende digo: que debo dar, y doy por ninguna la sententia definitiva por mi dada en este proceso, y la debo anular, y revocar en todo, y por todo, como en ella se contiene: y haciendo justicia, abuelvo, y doy por libre al dicho Geronymo de la instancia de este juicio, condeno en costas al dicho Pedro, cuya tasacion en mi reservo. Así lo pronuncio, y mando por esta mi sententia, &c.

SENTENTIA, IN QUA DECLARATUR locum non esse nullitati.

¶ „ Visto este proceso, &c.
14. „ Fallo, atentos los Autos, y meritos de este proceso, que de la nulidad pedida, y alegada por parte del dicho Geronymo, no hay lugar de derecho, por lo que de este proceso resulta: y porque el dicho Geronymo no probó, lo que en este caso probar le convenia: en cuya consecuencia debo mandar,

„ Y

(d) Juxta text. in cap. *Fraternitatis*, de *Frig. & malef.* & in cap. 2. de *Purgat. canon.* & in leg. fin. Cod. de *Senti. que sine cert. quant.* & in leg. 1. Cod. de *Senti. & interl. omn. judic.* quam notant Bart. & Paul. de Castro, ibi, & Lanfr. de Orano cap. *Quoniam contra*, verb. *Interlocutoria*, n. 54. de *Probat.* & est text. in leg. 2. tit. 26. Part. 3.

(e) Ut in leg. 1. Cod. *Quand. provoc. non est neces.* & in leg. 4. tit. 26. Part. 3.

(f) Juxta text. in leg. 2. tit. 17. lib. 4. Recop. & tradit Avenda. in declarat. leg. 4. & 5. tit. De las excepciones, lib. 3. Ordin. n. 58. & Did. Per. in leg. 2. tit. 5. lib. 3.

Ordin. in gloss. 1. in princip.

(g) In *Pract. Quetz.* cap. 25. n. 4.

(h) Secundum Bald. in leg. *Contra majores*, Cod. de *Inof. testam.* Ang. in leg. *Paulus*, §. *Heres*, col. 1. in fin. ff. de *Offic. Hypoth.* in singul. 152. & Didac. Perez ubi supr.

(i) In *Pract. Quetz.* cap. 24. n. 7. & 8. & in cap. 25.

(j) Tradunt etiam Præpositus, & Franc. in cap. *Dilectio de Appel.* Didac. Per. ubi supr. & habetur in tit. 26. Part. 3. & in leg. 12. & 18. & 25. tit. 2. Part. 3. & aliquid per Monterros. in sua *Pract.* in secundo Tract. fol. 13. in fin.

„ y mando, que la dicha mi sententia se cumpla, y guarde, y execute, como en ella se contiene: y por causas, que à ello me mueven, no hago condenacion de costas. Así lo pronuncio, y mando por esta mi sententia, juzgando, &c.

Si verò à predicta sententia definitiva appellatum fuerit, & à sententia, in qua denegata fuit nullitas, & appellatio fuerit prosecuta: tunc pro cognitione praxis, que obser-

vatur in instantia appellationis, recurrendum erit ad Sextam Partem hujus primi Tomi, ubi agimus de secunda instantia; ceterum, si appellatum non fuerit, vel jam quod fuit, remansit deserta appellatio, ita quod sententia debeat executioni mandari, tunc pro cognitione praxis, que observatur circa predictam executionem, recurrendum erit ad quartam Partem hujus primi Tomi, ubi latè agimus de via executiva.

FINIS PRIMÆ PARTIS.

SECUNDA PARS HJUS PRIMI TOMI, DE ORDINE, ET FORMA PROCEDENDI contra reum contumacem in causis civilibus.

SUMMARIÆ SECUNDÆ PARTIS

PRIMI TOMI.

- 1 Actori contra reum contumacem quamplura remedia à jure præstantur.
- 2 Si actor per unum remedium, quod elegit, non fuerit satis prospectum, aliud eligere poterit.
- 3 Si actor elegerit capturam persone, potest, inculcata rei contumacia, mandatum petere, ut reus capiatur, vel ejus bona vendantur.
- 4 Actor, si eligat, ut procedatur ad sententiam, procedendum erit.
- 5 Communi jure, & Ecclesiastico proceditur ad sententiam, si actor velit, ita demum, si contumax fuerit reus post litem contestatam.
- 6 In foro seculari, & Regio jure proceditur ad sententiam, si actor petierit, etiam si reus ante litem contestationem contumax fuerit.
- 7 Differentiam inter forum Ecclesiasticum, & seculare primi, & secundæ decreti ponit Auctor.
- 8 In foro Ecclesiastico peremptoria citatio est necessaria, ut procedatur admissioem in possessionem.
- 9 In foro seculari, ut procedatur admissioem, unica tantum citatio requiritur.
- 10 In persona rei debet fieri ista citatio in foro seculari, ut procedatur admissioem.

- 11 Judices, qui del Crimen appellantur, cum cognoscunt de causis civilibus, ut procedant admissioem, sufficit, quod faciant citari reum ad domum ipsius.
- 12 In foro Ecclesiastico sufficit, quod reus compareat intra annum, & resarciat expensas, ut audiatur.
- 13 Regio jure tenetur reus contumax intra unum mensem comparere, & expensas resarcire, ut audiatur, quando actione personali fuit actum.
- 14 Quando actor fuerit missus in possessionem ex actione reali, reus comparere debet intra duos menses.
- 15 In foro Ecclesiastico, ut actor efficiatur verus possessor in actioni personali, missus esse debet ex primo, & secundo decreto.
- 16 Missio in possessionem ex secundo decreto non est necessaria de jure Regio, quia elapso uno mense in actione personali, & duobus in reali, missus in possessionem ex primo decreto efficitur verus possessor à lege.
- 17 Reus debet citari iterum, ad interponendum secundum decretum, sicut fuit citatus ad primum decretum, attentò jure Canonico, secus verò de jure Regio.
- 18 Debiti cognitio, qua præcedere debet